

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
Ympäristöterveydenhuolto

Ympäristöterveydenhuollon val- vontasuunnitelman toteutuminen vuonna **2019**

Hyväksytty Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän yhtymähallituksessa
x.x.2020 § xx

Sisällysluettelo

1. Yleistä	4
2. Elintarvikevalvonnan valvontasuunnitelma	4
2.1 Tarkastukset	5
2.2 Näytteenotto	6
2.3 Varautuminen ruokamyrkytysten selvittämiseen	6
2.4 Voimavarojen käytön ja suunnitelman toteutumisen arviointi	6
3. Terveydensuojelun valvontasuunnitelma	7
3.1 Tarkastukset	7
3.2 Näytteenotto	9
Talousvesi ja uimavesi	9
3.3 Voimavarojen käytön ja suunnitelman toteutumisen arviointi	9
4. Tupakkalain valvontasuunnitelma	10
4.1 Tarkastukset	10
4.2 Näytteenotto ja valvontaprojektit	10
4.3 Voimavarojen käytön ja suunnitelman toteutumisen arviointi	10
5. Pätevyyden ja osaamisen varmistaminen	11
6. Eläinlääkintähuollon valvontasuunnitelma	11
6.1 Eläinlääkäripalvelut	11
Resurssit	11
Eläinlääkäripalveluiden saatavuus ja laatu	11
6.2 Terveydenhuoltopalvelut	12
6.3 Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonta	12
Eläintautivalmius	12
Terveysvalvontaohjelmat	13
Muu eläintautivalvonta	13
Eläimistä saatavat sivutuotteet	14
Eläinten hyvinvoinnin valvonta	14
Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus	14
Ilmoituksenvaraiseen toimintaan ilman epäilyä kohdistuva tarkastus	15
6.4 Eläinten lääkitsemisen valvonta	15
6.5 Elävien eläinten tuonti ja vienti	15
6.6 Pätevyyden ja osaamisen varmistaminen	15
6.7 Toimitilat ja välineet	16
Toimitilat	16
7. Yhteenveto	16
7.1 Valvonnan kohdentuminen	16
7.2 Valvonnasta saadut tulot	17
7.3 Voimavarat ja riittävyyden arviointi	18
7.4. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston arviointi- ja ohjauskäynti	18
Aluehallintoviraston tehtävänä on ohjata ympäristöterveydenhuoltoa alueellaan ja arvioida kuntien ympäristöterveydenhuollon suunnitelmallista valvontaa ja valvonnan järjestämistä. Tätä tehtävää aluehallintovirasto toteuttaa mm. arviointi- ja ohjauskäynneillä.	18
Arviointi- ja ohjauskäynnillä tarkoitetaan järjestelmällistä tarkastelua, jolla selvitetään valvontayksikön toiminnan lainsäädännön- ja suunnitelmienmukaisuutta. Käynnin tavoitteena on ohjata valvonnan laatua ja yhdenmukaisuutta yleisesti sekä edistää resurssien tarkoituksenmukaista käyttöä edistämällä valvonnan riskiperusteisuutta ja tehokkuutta.	18
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto toteutti Kainuun sote -kuntayhtymän ympäristöterveydenhuol-	

toon arviointi- ja ohjauskäyntikokonaisuuden syksyllä 2017. Arvioinnin kohteena oli elintarvike-, terveydensuojelu- ja tupakkavalvonta sekä eläinlääkintähuolto.	19
Arviointi- ja ohjauskäynnistä tehtyyn raporttiin on kirjattu valvontayksikön hyviä käytäntöjä, kehitysehdotuksia sekä korjattavia toimia. Hyvinä käytäntöinä pidetään toimintatapoja, jotka edistävät elinympäristöterveyttä valvontayksikön alueella tai joiden käytöstä voisi olla hyötyä muille valvontayksiköille. Kehitettäväksi asiaksi voidaan katsoa etukäteisarvioinnin ja haastattelun perusteella esiin tulleet valvontaan liittyvä asia, jota kehittämällä saadaan tehokkuutta valvontaan tai tarkennetaan säädöstenmukaisuuden toteutumista. Säädöstenmukaisuudesta poikkeaminen puolestaan vaatii korjaavia toimia tai esimerkiksi jos ei käytännössä toimita kuten yksikön käytössä olevissa ohjeissa tai menettelyissä on sitouduttu toimimaan.	19
PSAVI teki Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän ympäristöterveydenhuollon valvontayksikköön elintarvikevalvontaan liittyvän arviointi- ja ohjauskäynnin v. 2019. Elintarvikevalvonnan yhtenä painopisteenä vuonna 2019 oli valvonnan kohde- ja vaativuuskattavuuden varmistaminen. Käynnillä tarkasteltiin valvontaan liittyviä tietoja sekä keskusteltiin KUTI/VATI-tietojärjestelmän tiedoista ja elintarvikehuoneistojen Oiva-tarkastuksista. Tämän lisäksi yhteen elintarvikehuoneistoon tehtiin tarkastuskäynti, jonka jälkeen keskusteltiin käynnillä esille tulleista asioista ja Oiva-arvioista. Ruokaviraston asiantuntijat tekivät samalla kohdekäynnillä oman ohjaavan tarkastuskäynnin ko. elintarvikehuoneistoon.	19
Arviointi- ja ohjauskäynneillä esitetyt asiat on huomioitu vuosien 2018 ja 2019 aikana toimintaa kehitettäessä.	19
7.5 Syyt tavoitteiden ja toteutumisen eroissa ja keinot joilla eroja voitaisiin kaventaa.	19
Syyt eroissa.	19
Parantaminen.	20

1. Yleistä

Kainuun sote -kuntayhtymän hallitus on hyväksynyt 17.12.2014 § 279 ympäristö-terveydenhuollon valvontasuunnitelman vuosille 2015–2019 ja valvontasuunnitelman päivityksen vuodelle 2017 25.1.2017 § 31, vuodelle 2018 18.12.2017 § 362 ja **vuodelle 2019 17.12.2018 § 286**.

Valvontasuunnitelma on laadittu siten, että se sisältää terveydensuojelu-, elintarvike-, tupakka- ja eläinlääkintähuoltolain mukaiset toimialat. Suunnitelmassa on esitetty kultakin toimialalta vähintään seuraavat tiedot: tarkastusten sisältö, valvontakohteiden tai valvontakohtetyyppien tarkastustiheys, tarkastukseen keskimäärin käytettävä aika, kunnan toimesta tapahtuva näytteenotto ja näytteiden tutkiminen sekä valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi.

Valvontasuunnitelmassa on otettu huomioon **Ruokaviraston** ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) laatimat valtakunnalliset valvontaohjelmat vuosille 2015–2019 sekä niiden päivitykset. Valvontasuunnitelman mukaan sote -kuntayhtymän yhtymähallitus arvioi suunnitelman toteutumisen maaliskuun **2020** loppuun mennessä. Valtakunnallisissa toimialakohtaisissa valvontaohjelmissa on annettu toimialoittain tarkempia ohjeita arvioinnin sisällöstä.

Kunnan tekemät valvontatiedot kerätään reaaliaikaisesti keskusviranomaisen määräämällä tietojenkeräysmenetelmällä. Aluehallintovirasto saa kerätyistä valvontatiedoista tiedot valvontasuunnitelman mukaisista toimista. Kunta ei toimita enää erillisiä raportointilomakkeita aluehallintovirastolle.

Toteumaraportissa on kerrottu toimialakohtaisten suunnitelmien toteutuminen. Toimialakohtaisesti on tarkasteltu valvonnan kattavuutta toteutuneiden tarkastusten määrän ja näytteenoton perusteella. Lisäksi arvioidaan sitä, onko valvonta toteutunut valtakunnallisten ohjeiden ja valittujen painopistealueiden mukaisesti, kuinka valvontaan käytetty aika on toteutunut suunniteltuun nähden sekä tarkastellaan kohteissa esiin tulleiden epäkohtien määrää ja laatua ja valvontaviranomaisen toimenpiteitä epäkohtien korjaamiseksi.

Toimialakohtaisen arvioinnin jälkeen arvioidaan valvonnan voimavarojen jakautumista suunnitelman mukaiseen ja muuhun valvontaan valvonnan eri osa-alueilla koko ympäristöterveydenhuollossa sekä voimavarojen riittävyyttä suhteessa tarpeeseen ja suunniteltuun toimintaan.

Lisäksi arvioidaan syitä ja perusteluja, mikä on vaikuttanut toteutumatta jääneisiin tavoitteisiin ja esitetään toimenpiteitä, joiden avulla tavoitteet toteutuisivat paremmin jatkossa.

Raportissa on tiedot valvonnasta kertyneistä tuloista ja niiden kohdentumisesta.

2. Elintarvikevalvonnan valvontasuunnitelma

Elintarvikevalvonnan raportointi **2019** suoritteista on siirtynyt Vati- järjestelmän kautta reaaliaikaisena **Ruokaviraston** sähköiseen järjestelmään.

2.1 Tarkastukset

Elintarvikevalvonta kohdistui pääsääntöisesti valvontasuunnitelmassa esitettyihin kohteisiin.

Tarkastuskohteina olivat: ravintolat, kahvilat, pikaruokaravintolat, laitospaikat, keskuskeittiöt, tarjoilukeittiöt, elintarvikekuljetus, elintarvikkeiden vähittäismyynti, muu elintarvikkeiden valmistus, kasvis- ja marjatuotteiden valmistuskohteet, leipomot, eläimistä saatavia elintarvikkeita käsittelevät laitokset (maito-, kala- ja muna-alan laitokset). Lisäksi tarkastuksia kohdennettiin uusiin toimijoihin sekä sellaisiin kohteisiin, joihin ei vielä oltu tehty Oivaa aikaisemmin.

Ensisaapumisvalvonnassa noudatettiin **Ruokaviraston** tekemää valvontasuunnitelmaa. Vuoden **2019** aikana osallistuttiin seuraaviin Ruokaviraston organisoimiin valvontaprojekteihin: pakattujen lehtivihannesten patogeenit- sekä muuntogeenisten elintarvikkeiden valvontaprojekti.

Elintarvikevalvonnan toteuma ja vertailu suunnitelmakauden muihin vuosiin on esitetty oheisessa taulukossa:

Elintarvikevalvonnan tarkastusten toteuma		2019	2018	2017	2016	2015
Toteutuneiden tarkastusten kokonaismäärä	kpl	221	214	199	302	309
Toteutuneet suunnitelmalliset tarkastukset	kpl	208	195	175	199	231
Tarkastusten määrä suunnitelmassa	kpl	215	189	220	242	247
Tarkastusten määrä valtakunnallisessa riskinarvioinnissa	kpl	565	810	1048	1128	1023
Tarkastusten toteuma vrt omaan suunnitelmaan	%	96,7	103,2	79,5	82	94
Tarkastusten toteuma vrt valtakunnalliseen suunnitelmaan	%	36,8	17,7	15,9	18	23
Toteutunut ajankäyttö suunnitelmalliseen valvontaan	htpv	89	62	59	82	107
Suunniteltu ajankäyttö suunnitelmalliseen valvontaan, oma	htpv	70	70	71	96	74
Suunniteltu ajankäyttö valtakunnallisen riskiarvion mukaan	htpv	528	528	370	400	550
Ajankäytön toteuma omaan suunnitelmaan	%	127	89	83	85	144
Ajankäytön toteuma valtakunnalliseen suunnitelmaan	%	22	12	16	21	19

Kohteissa joiden arvosana oli muu kuin Oivallinen oli valvontatoimenpiteenä ohjausta ja neuvontaa, jotka kohdistuivat omavalvontaan ja yleiseen hygieniaan. Lisäksi annettiin korjauskehotuksia, tehtiin uusintatarkastuksia kohteisiin ja kuultiin toimijoita kirjallisesti epäkohtien vuoksi mahdollisten elintarvikelain mukaisten pakkokeinojen käytön aloittamista varten.

Elintarvikelain mukaan elintarvikealan toimijan on julkistettava valvontaviranomaisen antama elintarvikehuoneiston tarkastuksesta kertova asiakirja. Oiva-järjestelmä laajeni v. 2015 koko maassa koskemaan kaikkia elintarvikevalvonnan piiriin kuuluvia toimijoita.

Vuoden aikana paljastui yksi valvonnan ulkopuolella toiminut täyssäilykkeitä valmistanut elintarvikealan toimija. Toimijalle annettiin määräys toiminnan lopettamisesta välittömästi ja toistaiseksi. Tuotteista tiedotettiin Aluehallintoviraston ja Ruokaviraston kautta muiden alueiden valvoja, mutta virallista takaisin vetoa ei suoritettu.

Edellä esitetyt tiedot koskevat elintarvikehuoneisto- ja laitosvalvontaa. Alkutuotannon valvonnan ohjeistus uudistui vuoden 2017 lopussa. Maidontuotantotilojen tarkastustiheys laski joka 5. vuosi tehtäväksi (aiemmin tarkastustiheys oli joka 3. vuosi) ja tarkastus raportoidaan Oiva-järjestelmän kautta. Em. muutoksen vuoksi vuonna 2019 tarkastettiin vain 1 maidontuotantotila. Eläinlääkärit käyttivät valvontaan aikaa 2 tuntia.

2.2 Näytteenotto

Elintarvikevalvontasuunnitelman mukaan vuonna 2019 osallistuimme Ruokaviraston järjestämään projektiin, jossa tutkittiin pakattujen lehtivihannesten patogeenejä. Projektinäytteitä otettiin 4 kpl. Näytteet lähetettiin Ruokaviraston ohjeiden mukaisesti Ruokavirastoon tutkittaviksi. Tutkitut näytteet olivat tutkittujen patogeeneiden osalta hyviä.

Lisäksi vuonna 2019 osallistuttiin valtakunnalliseen GMO projektiin. Projektinäytteitä otettiin 1 kpl (riisi). Näytteestä tutkittiin sisältääkö näyte muuntogeenisiä ainesosia.

Eläinperäisiä elintarvikkeita valmistavissa laitoksissa viranomaisnäytteenotto suunnattiin täydentämään laitoksen omavalvontanäytteenottoa. Näytteistä tutkittiin listerian esiintymistä pintapuhtausnäytteissä ja tuotteissa. **Listeriaa ei todettu yhdestäkään näytteestä.**

Muut kuin ruokaviraston näytteet tutkittiin pääasiassa Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n laboratoriossa. Sote -kuntayhtymän laboratoriotoiminnan loppuminen on vaikuttanut näytemäärien vähenemiseen. Näytteenoton määrään on vaikuttanut mm. kuljetusaikataulujen sopimattomuus ja näytekuljetusten työllistävä vaikutus. Näytteitä otetaan nykyään projektiluonteisesti kohdistuen tiettyihin elintarvikkeisiin tai elintarvikehuoneistoihin.

2.3 Varautuminen ruokamyrkytysten selvittämiseen

Vuonna 2016 valmisteltiin toimintasuunnitelma elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviävien epidemioiden selvittämiseksi. Sote -kuntayhtymän hallitus merkitsi sen tiedoksi ja nimesi Kainuun sote -kuntayhtymän em. epidemioiden selvitystyöryhmän 21.12.2016 § 325.

Vuonna 2019 tuli muutamia yksittäisiä elintarvikkeesta johtuvia ruokamyrkytyspäilyilmoituksia. Yhdestä tehtiin ilmoitus RYMYyn. Se koski Noro-virusepidemiaa, jossa oli sairastuneita vähintään 20 – 30.

2.4 Voimavarojen käytön ja suunnitelman toteutumisen arviointi

Siihen, ettei suunnitelman valtakunnalliseen tavoitteeseen päästy, vaikuttivat mm. seuraavat asiat:

Ajan käyttö muihin kuin suunnitelmallisiin tarkastuksiin. Näihin tarkastuksiin sisältyy mm. valituksiin ja muihin pyyntöihin liittyvät tarkastukset sekä tarkastusten tekeminen muilla valvonnan osa-alueilla (terveydensuojelu, tupakka). Varsinaisen elintarvikevalvonnan tarkastustoiminnan suoritelmääriin vaikuttaa vähentävästi

myös suunnitelmalliseen valvontaan liittyvät suunnittelu-, seuranta- ja raportointityöt. Myös lainsäädännön muuttuminen on vaikuttanut siihen, että lainsäädäntöön perehtymiseen, koulutukseen, ohjeistukseen ja lomakkeiden uusimiseen on mennyt aikaa. **Lisäksi epidemiaselvitys ja uuden VATI -tietojärjestelmän käyttöönotto vei aikaa.**

Omaan tavoitteeseen nähden suunnitelma toteutui hyvin (96,7 %).

3. Terveydensuojelun valvontasuunnitelma

Terveydensuojelun valvonnasta on toimitettu Pohjois-Suomen AVI:iin vuoden **2019** uimavesivalvontaa koskeva raportti EU- uimarannoista **30.9.2019** mennessä.

EU-vesilaitosten (vähintään 1000 m³ päivässä taikka vähintään 5000 käyttäjälle talousvettä toimittavat laitokset) talousveden laatutiedot raportoidaan Pohjois-Suomen AVI:lle maaliskuun **2020** loppuun mennessä.

3.1 Tarkastukset

Valvira on valtakunnallisessa terveydensuojelun valvontaohjelmassa vuosille 2015–2019 määrittänyt painopisteet seuraavasti:

Talousvesi

- valvontatutkimusohjelmien päivittäminen sekä valvonnan ja näytemäärien saattaminen asetuksen mukaiseksi
- valvontayksikön häiriötilannesuunnitelman laatiminen, johon sisältyy mm. vesihuollon häiriötilanteisiin varautuminen
- talousveden laatuun vaikuttavien riskien arviointi ja hallinta yhteistyössä talousvettä toimittavan laitoksen kanssa

Kauneushoitola tai muu ihonkäsittely

- ihon läpäisevien toimintojen valvominen, esim. tatuointi ja kuppaus

Terveydellisten olojen valvonta

Laadukkaat sisäilmaselvitykset:

- edistetään ulkopuolisten asiantuntijoiden hyödyntämistä sisäilmaselvityksissä (koulut, päiväkodit ja yksityisasunnot)
- koulujen yhteistarkastukset eri tahojen kanssa

Sidosryhmät

- terveydensuojelun huomioiminen suunnittelussa ja päätöksenteossa (kaavoitus, ympäristöluvat, jne.).

Vuonna 2019 suunnitelmallista valvontaa tehtiin em. kohteisiin:

Terveysturvallisuuden tarkastusten toteuma		2019	2018	2017	2016	2015
Toteutuneiden tarkastusten kokonaismäärä	kpl	102	125	97	163	195
Toteutuneet suunnitelmalliset tarkastukset	kpl	78	90	79	81	90
Tarkastusten määrä suunnitelmissa	kpl	134	164	134	164	134
Tarkastusten määrä valtakunnallisessa riskinarvioinnissa	kpl	134	162	162	161	161
Tarkastusten toteuma vrt omaan suunnitelmaan	%	58,2	54,9	59	49	67
Tarkastusten toteuma vrt valtakunnalliseen suunnitelmaan	%	58,2	55,9	49	50	56
Toteutunut ajankäyttö suunnitelmalliseen valvontaan	htpv	17	28	29	24	26
Suunniteltu ajankäyttö suunnitelmalliseen valvontaan, oma	htpv	88	90	90	105	90
Suunniteltu ajankäyttö valtakunnallisen riskiarvion mukaan	htpv	120	121	120	121	121
Ajankäytön toteuma omaan suunnitelmaan	%	19	31	32	23	29
Ajankäytön toteuma valtakunnalliseen suunnitelmaan	%	16	23	24	20	21

Osaan kohteita annettiin toimenpidemääräyksiä. Toimenpidemääräykset koskivat kohteiden kuntoa eli kohteissa oli kuluneita tai rikkonaisia pintoja ja rakenteita. Määräyksiä annettiin myös puutteellisen tiedottamisen ja ohjeistamisen vuoksi. Tarkastuksissa havaittujen epäkohtien korjaamiseksi annettiin kohteissa asiaan liittyvää opastusta ja neuvontaa sekä kehoitettiin määräajassa korjaamaan puutteet.

Vesilaitosten osalta tehtiin valvontasuunnitelmien tarkastuksia ja niihin liittyvän häiriötilannevalmiuden arviointia sekä vedenottamoiden tarkastuksia. Vesilaitosten osalta häiriötilanteisiin varaudutaan mm. desinfiointivalmiuden ylläpidolla ja varavedenottamoiden veden laadun seurannalla. Suunnitelmien päivitykset vaihtelevat kuntayhtymän alueella. Vesiepidemiaepäilytapauksissa noudatetaan elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviävien epidemioiden selvittämiseksi tehtyä toimintasuunnitelmaa. Vedenottamoilla havaittuja puutteita olivat mm. huonot/ puuttuvat suoja-aitaukset, kaivojen minimaaliset pengerrykset ja kaivonkansien väljyys. Yleisesti ottaen kaivot ja ottamot ovat siistissä kunnossa.

1.1.2017 tuli voimaan terveydensuojelulain muutos (942/2016) ja talousvesiasetukseen tehtiin 27.10.2017 voimaan tullut muutos (683/2017). Muutokset koskevat mm. talousvesilaitosten hyväksymis- ja ilmoittamismenettelyjä, vesilaitosten riskinarviointia sekä talousvedestä tehtäviä tutkimuksia. **Talousvesiasetuksen (1352/2015) mukaan riskinhallinnalla tarkoitetaan vedentuotantoketjulle tehtävää talousveden laatua uhkaavien riskien tunnistamista, riskien arviointia sekä riskien hallintakeinojen ja niiden seurantamenetelmien määrittämistä ja käyttöönottoa.** Kunnan terveydensuojeluviranomainen hyväksyy talousvettä toimittavan laitoksen riskinarvioinnin terveydensuojelulain mukaisesti. V. 2019 hyväksyttiin kolmen vesilaitoksen riskinarviointi Kainuussa.

Sisäilmaongelmien selvittämistä varten on nimetty sisäilmatyöryhmä jokaiseen kuntaan. Terveystarkastajat osallistuvat sisäilmatyöryhmien toimintaan. Viranomaisyhteistyötä on varsinkin koulutarkastuksissa.

3.2 Näytteenotto

Talousvesi ja uimavesi

- Talousveden osalta laatuvaatimukset ja näytteenotto on määritelty seuraavissa säädöksissä:
 - STM asetus (1352/2015) talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista,
 - STM asetus (401/2001) pienten yksiköiden talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista.
- Uimavesien osalta laatuvaatimukset ja näytteenotto on määritelty seuraavissa säädöksissä:
 - Allasvedet
 - STM asetus (315/2002) uimahallien ja kylpylöiden allasveden valvontatutkimuksista ja laatuvaatimuksista.
 - Uimarantavedet
 - STM asetus (354/2008) pienten yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta,
 - STM asetus (177/2008) yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta.

Suunnitelmallisen valvonnan kohteista näytteenotto kohdistui uima- ja talousvesiin. Näytteitä otettiin **uimarantavesistä 106 kpl** ja **uima-allasvesistä 34 kpl**. **Talousvesistä** näytteitä otettiin tarkastajien toimesta **26 kpl**, säädösten edellyttämät talousvesinäytteet otetaan pääasiassa toimijoiden omana työnä. Näytteet täyttivät pääsääntöisesti niille asetetut vaatimukset. Toimijat hoitavat pääsääntöisesti myös uima-allasvesien näytteenoton.

Näytteet tutkittiin pääasiassa Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n laboratoriossa.

3.3 Voimavarojen käytön ja suunnitelman toteutumisen arviointi

Siihen, ettei suunnitelman tavoitteeseen päästy, vaikutti erityisesti se, että aikaa käytettiin muihin kuin suunnitelmallisiin tarkastuksiin. Näihin tarkastuksiin sisältyy mm. asuinhuoneistojen tarkastukset (**27 kpl**) sekä huoneiston hyväksymisiin, valituksiin ja muihin pyyntöihin liittyvät tarkastukset. Lisäksi mm. lausuntojen valmistelu on vienyt aikaa. Muiden valvonnan osa-alueiden tarkastukset vaikuttivat terveydensuojelun tarkastusten määrään. Varsinaisen tarkastustoiminnan suori-temääriin vaikuttaa vähentävästi myös suunnitelmalliseen valvontaan liittyvät suunnittelu-, seuranta- ja raportointityöt.

Lisäksi työpanosta on käytetty alkuvuodesta sote- ja maakuntauudistuksen valmistelun työryhmien toimintaan siihen saakka kunnes sote/maku-uudistus kaatui sekä häiriötilannesuunnitelman ja laatukäsikirjan laatimiseen ja päivittämiseen.

4. Tupakkalain valvontasuunnitelma

4.1 Tarkastukset

Vuonna 2019 ympäristöterveydenhuollon painopistealueina olivat suunnitelman mukaisesti tupakkatuotteiden myynnin ja mainonnan valvonta. Myynnin ja markkinoinnin valvonnassa painopistealueina olivat erikoisliikkeet sekä vähittäismyyntipakkaukset. Tupakointikieltojen ja rajoitusten valvonnassa painopistealueina oli ravintoloiden tupakointitilojen valvonta.

Tupakkalain mukaisten tarkastusten toteuma		2019	2018	2017	2016	2015
Toteutuneiden tarkastusten kokonaismäärä	kpl	33	13	18	51	54
Toteutuneet suunnitelmalliset tarkastukset	kpl	31	13	17	49	52
Tarkastusten määrä suunnitelmassa	kpl	40	41	55	56	50
Tarkastusten määrä valtakunnallisessa riskinarvioinnissa	kpl	64	64	78	78	78
Tarkastusten toteuma vrt omaan suunnitelmaan	%	78	31,7	32	88	104
Tarkastusten toteuma vrt valtakunnalliseen suunnitelmaan	%	48	16,7	21	63	67
Toteutunut ajankäyttö suunnitelmalliseen valvontaan	htpv	5,5	1,9	2,2	4,5	6,8
Suunniteltu ajankäyttö suunnitelmalliseen valvontaan, oma	htpv	11	11	15	15	15
Suunniteltu ajankäyttö valtakunnallisen riskiarvion mukaan	htpv	17	17	21	21	21
Ajankäytön toteuma omaan suunnitelmaan	%	50	17	15	30	45
Ajankäytön toteuma valtakunnalliseen suunnitelmaan	%	32	11	10	21	32

Uusi tupakkalaki (549/2016) tuli voimaan 15.8.2016. Laki antaa taloyhtiöille mahdollisuuden hakea kunnalta tupakointikieltoa parvekkeille ja huoneistojen käytössä oleviin muihin ulkotiloihin. **Vuoden 2019 loppuun mennessä on käsitelty Kainuussa kaksi hakemusta.**

Lisäksi uusia säädöksiä tuli tupakkatuotteiden vähittäismyyntiin liittyen. Ympäristöterveydenhuollon henkilökunta osallistui uudistuksiin liittyviin koulutuksiin ja antoi ohjausta ja neuvontaa toimijoille uusista vaatimuksista.

4.2 Näytteenotto ja valvontaprojektit

Tupakkalain mukaisella tarkastuskäynnillä käytetään ensisijaisesti aistihavaintoihin perustuvaa arviointia. Jos aistinvaraista havainnointia ei voida käyttää, tupakansavun kulkeutumista voidaan selvittää esim. merkkisavututkimuksella. Valvontaviranomaisen omaan harkintaan perustuen mahdollisissa epäselvissä ja riitatilanteissa voidaan ottaa kertaluontoinen lyhyt ilmanäyte imemällä pumpulla ilmaa näytekeraimen läpi. Näytteitä ei otettu vuonna 2019 suunnitelmalliseen valvontaan liittyen. Myöskään ei toteutettu valvontaprojekteja.

4.3 Voimavarojen käytön ja suunnitelman toteutumisen arviointi

Suunnitelmallista valvontaa tupakkalain osalta tehdään pääasiassa muiden tehtävälueiden valvontakäyntien yhteydessä. Tupakkalain osalta tarkastukset ja valvonta on suurimmalta osin suunnitelmallista valvontaa. Suunnitelman tavoitteeseen ei päästy, mikä johtui muiden tehtävälueiden työmäärästä.

5. Pätevyyden ja osaamisen varmistaminen

Henkilöstön rekrytointi on tehty Kainuun sote -kuntayhtymän yhteisen rekrytointiohjeistuksen mukaisesti. Sijaisten kelpoisuus on tarkistettu. Sijaiset on perehdytetty laatukäsikirjan perehdytysohjeiden mukaisesti. Tavoitteeksi asetettiin, että terveysvalvonnan henkilökunta osallistuu täydennyskoulutuksiin vähintään viitenä päivänä vuodessa. Henkilökohtaiset koulutus suunnitelmat on laadittu ja päivitetty vuosittain kehityskeskustelujen yhteydessä. Terveysvalvonnan henkilökunta osallistui koulutuksiin yhteensä **68 päivänä (n. 5,6 pv/htv)**.

6. Eläinlääkintähuollon valvontasuunnitelma

6.1 Eläinlääkäripalvelut

Resurssit

Kainuun sote -kuntayhtymän palveluksessa on 10 praktikkoeläinlääkärinä kahdeksassa toimipisteessä sekä maakunnallisesti toimivat valvontaeläinlääkäri ja hygieenikkoeläinlääkäri. Pieneläinhoitajia on neljä sijoitettuna kolmelle vastaanotolle. Hygieenikkoeläinlääkärin toimenkuvaan kuuluu laitostarkastusten ja sivutuotevalvonnan hoitaminen sekä eläinlääkintähuollon vastuualuepäällikkönä toiminen.

Valvontaeläinlääkäri vastaa eläinsuojelusta, alkutuotannon valvonnan ja eläin- tautilain mukaisten tehtävien koordinoinnista sekä vierasainevalvonnan toteuttamisesta. Puolangan praktikkoeläinlääkäri tekee osan alkutuotannon hygieenisistä tarkastuksista ja sivutuotteiden valvonnasta (tilarehustamot). Kalatautivalvonta on keskitetty Hyrynsalmen toimipisteen praktikkoeläinlääkärin hoidettavaksi.

Eläinlääkäripalveluiden saatavuus ja laatu

Suunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin, että kiireellistä eläinlääkäripua tarvitseva saa sitä 24 tuntia vuorokaudessa viikon jokaisena päivänä. Työjärjestelyillä on parannettu ajanvarausperusteisen palvelun saatavuutta. Praktikkoeläinlääkäreillä on mahdollisuus keskinäisillä sopimuksilla järjestää aikaa ajanvarausperusteiseen työhön (esim. terveydenhuolto, pieneläinten leikkaukset), jolloin yhteisvastaanotoilla toinen praktikko tai naapurialueen kollega hoitaa kiireelliset tapaukset. Kuntayhtymän subventioilla turvataan se, ettei palvelun hinta muodostu esteeksi työnjaolle.

Valtakunnallisessa ohjelmassa on annettu tavoitteita eläinlääkäripalvelujen saatavuudelle: Ei kiireellinen vastaanottoaika tulisi pystyä tarjoamaan viikossa, ei kiireellinen terveydenhuoltokäynti, massatyö tai leikkaus kolmessa viikossa (loma-aikana kuudessa viikossa) ja pääosa asiakkaista tulisi saada palvelu 50 km säteellä. Kiireellisen hoidon osalta valtakunnallinen tavoite on hoitaa kolmen tunnin sisällä 90 % tapauksista, ja 90 % tapauksista, kun matka tilalle tai asiakkaan matka vastaanotolle on alle 100 km. Matkojen osalta valtakunnallisessa ohjelmassa on annettu mahdollisuus poiketa suosituksista mm. Kainuun sote -

kuntayhtymälle. Kainuun sote -kuntayhtymässä valtakunnalliset ja oman suunnitelman mukaiset tavoitteet saatavuudelle toteutuivat, joskaan kiireellisen hoidon osalta tarkkaa seuranta hoidon saatavuuden viiveestä ei ole tehty. Eläinlääkärikäyntejä ja pieneläinvastaanottokäyntejä oli **15180** kpl joista **13524** kpl tehtiin virka-aikaan ja **1656** kpl päivystysaikaan.

Keskitetty, maksullinen yhteydenottopalvelu on käytössä päivystysaikaan. Päivystäviä eläinlääkäreitä on kerralla kaksi ja päivystysalue on koko maakunnan laajuinen. Päivystys on eriytetty.

Yksityisiä eläinlääkäreitä ja eläinlääkäriasemia on Kainuussa vähän. Tällä hetkellä Kajaanissa toimii yksi klinikka, jossa työskentelee 2 - 4 eläinlääkäreitä. Sotkamossa toimii kahden eläinlääkärin yksityinen klinikka ja Kuhmossa on yksi yksityinen eläinlääkäri. Kajaanin ja Kuhmon yksityiset eläinlääkärit hoitavat vain pieneläinpotilaita. Sotkamon yksityinen eläinlääkäri hoitaa myös hevosia ja **tuontoeläimiä**. Kajaanin ja Sotkamon yksityiset eläinklinikat ovat olleet auki toisinaan myös lauantaina, mutta pääasiassa eläinlääkäriapu virka-ajan ulkopuolella on kuntayhtymän vastuulla.

Eläinlääkäripalveluihin liittyvää tietoa on liitteessä 1.

6.2 Terveydenhuoltopalvelut

Eläinten terveydenhuolto-ohjelmiin liittyneiden tilojen osuus nautatiloista oli **61 %**. Naseva-terveydenhuoltosopimusten määrä oli **179 kpl** ja näistä **151** on solmittu Kainuun sote -kuntayhtymän kunnaneläinlääkärin kanssa. Kunnaneläinlääkärit tekivät nautatiloille **159** terveydenhuoltokäyntiä.

Terveydenhuoltokäyntien määrä nousi hieman edellisvuodesta. Kaikki Kainuussa toimivat sikatilat kuuluvat terveydenhuoltoon. Terveydenhuoltopalveluita sekä nauta- että sikatiloille on ollut saatavilla tarvetta vastaavasti.

6.3 Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonta

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan tavoitteena on toteuttaa eläintautilainsäädännössä, eläinsuojelulainsäädännössä ja eläinten lääkitsemislainsäädännössä ja tilatukijärjestelmän täytäntöönpanosta annetussa laissa asetettuja päämääriä.

Eläintautivalmius

Kainuussa kunnaneläinlääkärit huolehtivat eläintautilain ja sen nojalla annettujen säännösten täytäntöönpanosta ja noudattamisen valvonnasta omalla alueellaan. Läänineläinlääkäri laatii tiettyjen helposti leviävien eläintautien osalta aluekohtaisen valmiussuunnitelman. Kainuun alueelta valvontaeläinlääkäri on nimetty valmiuseläinlääkäriksi, ja hän on saanut lisäkoulutusta helposti leviävien eläintautien vastustustyöhön. Kaikki praktikkoeläinlääkärit osallistuvat vuosittain Aluehallintoviraston kunnaneläinlääkäreille järjestettäviin koulutuksiin joissa käsitellään eläintautiasioita. Eläintautien vastustamiseen liittyviä tarkastuksia tehtiin vuonna **2019 yhteensä 46 kpl**. Näistä **41 %** oli **BSE- näytteenottokäyntejä** niille tiloille,

joilla oli kuollut tai lopetettu nauta keräilyalueen ulkopuolella.

Terveysvalvontaohjelmat

Siipikarjan salmonellavalvontaohjelmaan kuuluu 5 munintakanalaa ja yksi kalkkunalihantuottaja. Salmonellavalvontakäyntejä siipikarjatiloilta on tehty vuoden 2019 aikana 2. Salmonellavalvontaohjelma ei ole täysin toteutunut pienten tuottajien itse ottamien näytteiden osalta.

Keinosiemennyssonneja tai raakamaitoa tuottavien nautojen pitopaikkoja koskee pakollinen salmonellavalvonta. Mikäli tilalta on menossa sonnivasikka keinosiemennysasemalle, tulee asiasta erillinen ilmoitus ja näytteenottopyyntö praktikkoeläinlääkärille, joka käy ottamassa salmonellanäytteet ja muut tarvittavat näytteet.

Vesiviljelylaitosten terveystarkastuksesta vastaa koko maakunnan alueella Hyrynsalmen toimipisteen eläinlääkäri. Vesiviljelylaitosten terveystarkastusohjelma on toteutunut suunnitelman mukaisesti. Vesiviljelylaitoksia on 17 kpl, luonnonravinto-toimijoita 3 kpl ja niihin on tehty 15 (osa vain joka 4. vuosi valvottavia tai kasvatusta paikka kalaton) tarkastuskäyntiä (**valvontasuunnitelman toteuma 100 %**). Näytteenotto on toteutunut AVIn suunnitelman mukaisesti, mutta laitokset ovat hoitaneet sen osin ohjeistettuna pääsääntöisesti itse. **Yhdet näytteet ovat jääneet ottamatta.**

Lammas- ja vuohitilojen vapaaehtoiseen terveystarkastusohjelmaan Maedi-Visnan varalta kuuluu Kainuusta 4 tilaa. Scrabien vapaaehtoinen tarkastusohjelma on lakkautettu. Niiden keräilyalueen ulkopuolella olevien lammastilojen, joilla on yli 50 uuhua, tulee lähettää yhden kuolleen tai lopetetun lampaan pää vuosittain Eviraan tutkittavaksi. Kainuussa tällaisia tiloja oli 6 kpl. **Scrabie näytteitä on otettu kahdelta tilalta ja niiltä on todettu tautivapaus.**

Muu eläintautivalvonta

Kainuussa sijaitsee yksi Aluehallintovirasto hyväksymä oriasema, joka on tarkastettu viimeksi vuonna 2015. Riskiarvioinnin perusteella se tarkastetaan joka 3. vuosi. Oriasemalla ei ole ollut toimintaa vuonna 2017 - 2019.

Evira pyytää vuosittain seurantanäytteiden ottamista eläintautien varalta erillisen suunnitelman mukaan. Näytteenottopyynnot tulevat kuntaan yleensä aluehallintoviraston välityksellä.

Afrikkalaisen sikaruton leviämisen ehkäisemiseksi luonnonvaraisten villisikojen ja kotieläinten välillä annetun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (401/2017, muutos 687/2017 ja 166/2018) nojalla sikojen pitäminen ulkona on Manner-Suomessa kielletty 1.6.2018 alkaen. Kielto ei kuitenkaan koske eläinsuojelulain (247/1996) 20 §:ssä tarkoitettuja eläintarhoja; kytkettynä ulkoilutettavia sikojia; eikä sellaisia pitopaikkoja, joissa ulkotarhat on suojattu olemassa olevan aidan oheen asetuksen liitteen vaatimusten mukaisesti rakennetulla teräsverkkoaidalla tai sähköaidalla; tai joissa ulkotarhat on suojattu riittävän vankalla rakenteella siten, että luonnonvaraiset villisiat eivät pääse kosketuksiin tarhassa pidettävien sikojen kanssa. Ilmoituksen sikojen ulkona pidosta on Kainuussa tehnyt 9 sian pitäjää. **Vuoden 2019 aikana tehtiin 1 tarkastuskäynti asetuksen valvomiseksi.**

Eläimistä saatavat sivutuotteet

Eläimistä saatavien sivutuotteiden valvonnasta vastaa hygieenikko-eläinlääkäri. Puolangan praktikkoeläinlääkäri vastaa tilarehustamoiden valvonnasta.

Eläinperäisiä sivutuotteita haaskalla käytäviä, Eviran haaskarekisteriin merkittyjä haaskapaikkoja oli vuoden 2019 lopussa kuntayhtymän alueella 109 kpl. 25 haaskapaikalle tehtiin vuoden 2019 aikana käyttöilmoitus haaskalle viedyistä sivutuotteista. Tehtyjen ilmoitusten mukaan haaskapaikoille vietiin vuonna 2019 pääasiassa sianraatoja (27910 kg) ja kasvatetun kalan käsittelystä syntynyttä sivutuotetta (12605 kg). Muuta sivutuotetta käytettiin yhteensä 6500 kg (mm. hevonen, poro, koiranruokaa). Vuonna 2019 tarkastettiin yhteensä 11 haaskaruokintapaikkaa. **Tarkastuksilla ei paljastunut vakavia rikkeitä. Haaskanpitäjiä ohjeistettiin sivutuotteista pidettävästä kirjanpidosta, sivutuotteiden käytön ilmoittamisesta, haaskakäytössä sallituista sivutuotteista sekä haaskapaikan sijoittamisesta maastoon.**

Eläinten hyvinvoinnin valvonta

Eläinten hyvinvoinnin valvonnalla tarkoitetaan eläinsuojelulain, eläinkuljetuslain ja eläinkuljetusasetuksen sekä niiden nojalla annettujen säädösten perusteella tehtävää eläinsuojeluvalvontaa. Pääosan Kainuun sote -kuntayhtymän alueella tehtävistä eläinsuojelutarkastuksista tekee valvontaeläinlääkäri. Tarkastuksia tehtiin vuoden **2019 aikana 148 kpl.**

Tarkastusten loppuunsaattamista seurataan muistiinpanojen avulla.

Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus

Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus tehdään joko ulkopuolisen ilmiäntäjän ilmoituksen, aluehallintoviraston antaman määräyksen tai muun epäilyn perusteella. Valvontaeläinlääkärille tehtiin vuoden **2019 aikana 93** eläinsuojeluilmoitusta, joista yli puolet kohdistui harrastus- tai seuraeläimiin. Ilmoituskynnys on matalampi pieneläimiin kuin tuotantoeläimiin liittyen. Suurin osa epäilyyn perustuvista eläinsuojelutarkastuksista pystyttiin tekemään virka-aikaan ja kohtuullisessa ajassa epäilyn synnystä. Poliisiin virka-apua käytettiin alle kymmenellä tarkastuksella, samoin alle kymmenellä tarkastuksella mukana oli toinen eläinlääkäri.

Epäilyyn perustuvia eläinsuojelutarkastuksia tehtiin **125 kpl.** Niistä vähän yli puolet kohdistui pienikokoisiin seura- tai harrastuseläimiin (66 kpl). Hevosiin tai muihin harraste-eläimiin (ankka, sika, lammas, vuohi, kani, kana, aasi) kohdistuvia tarkastuksia tehtiin 29 kpl ja tuotantoeläimistöille tarkastuksia tehtiin 30 kpl.

Tarkastusten perusteella annettiin eläinsuojelulain 42 § mukaisia määräyksiä tai kieltoja 32 % tarkastuksista. Pieneläinlajeissa on suhteessa vähemmän eläinsuojelulain rikkomuksia tarkastuksiin nähden. Eniten puutteita kaikissa tarkastuksissa oli eläinten pitopaikkaan ja eläinten hoitoon liittyvissä asioissa. Määräysten noudattamista seurattiin uusintatarkastuksilla määräajan umpeuduttua. Useimmissa tapauksissa määräyksiä oli noudatettu uusintatarkastukseen mennessä, mutta yksittäisissä pitopaikoissa oli pitkittyneitä ongelmia sekä eläinten hoidossa

että pitopaikan kunnossapidossa ja niihin tehtiin useita tarkastuksia vuoden aikana.

Syynä, miksi eläinsuojelusäädöksiä ei ollut noudatettu, oli tuotantoeläintiloilla usein eläimen omistajan alentunut työkyky joko korkean iän, sairauden tai esim. henkilökohtaisten ongelmien vuoksi. Taloudelliset vaikeudet ja rakennusten huono kunto tai epäkäytännöllisyys liittyy useimpiin tapauksiin. Seura- ja harrastuseläimiä sekä hevosia koskevissa tapauksissa kyse on useimmissa tapauksissa sosiaalisista ongelmista tai tiedon puutteesta.

Eläinsuojelulain 44 § mukaisesti kiiretoimiin ryhdyttiin vuoden 2019 aikana yhteensä 7 kertaa. Näistä 6 kohdistui pieneläimiin ja 1 lampaaseen. Tässä tarkoituksessa eläimille hankittiin hoitoa muualta tai ne lopetettiin.

Ilmoituksenvaraiseen toimintaan ilman epäilyä kohdistuva tarkastus

Kainuun sote -kuntayhtymän alueella toimivat ilmoituksenvaraiset kohteet tarkastetaan säännöllisesti ilman epäilyä säädösten rikkomisesta, joko EHO:n mukaan vuosittain tai riskinarviointiin (hevostallit, rekikoiratarhat) perustuen harvemmin. Nämä ilmoituksenvaraiset kohteet ovat esimerkiksi hevostalleja, koiratarhoja, eläinkauppoja ym. ammattimaisesti eläintenpitoa harjoittavia toimijoita. Kohteisiin tehtiin v. 2019 24 tarkastusta ilman epäilyä ja lisäksi yhteen kohteeseen tehtiin tarkastus epäilyyn perustuen. Kahdessa kohteessa havaittiin eläinsuojelusäädösten rikkomuksia ja yli puolessa tarkastetuissa kohteissa annettiin neuvoja eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi.

6.4 Eläinten lääkitsemisen valvonta

Kunnaneläinlääkärit osallistuivat tilojen lääkekirjanpitojen tarkastuksiin AVI:n määräysten mukaisesti. Lääkekirjanpito tarkastettiin yhdeltä kalanviljelylaitokselta vierasainenäytteenoton yhteydessä. Antibioottivahinkojen vuoksi maidontuotantotiloja ei tarkastettu yhtään.

6.5 Elävien eläinten tuonti ja vienti

Kainuussa sisämarkkinavientiä on ollut mm. elävien kalanpoikasten vienti Ahvenanmaalle paperitodistuksilla tai elävän mädin vienti Ruotsiin sähköisesti TRACES -järjestelmää käyttäen.

6.6 Pätevyyden ja osaamisen varmistaminen

Henkilöstön rekrytointi on tehty Kainuun sote -kuntayhtymän yhteisen rekrytointiohjelmien mukaisesti. Sijaisten kelpoisuus on tarkistettu julkisesta eläinlääkäreikisteristä.

Vuonna 2019 tavoitteena oli, että eläinlääkärit osallistuvat täydennyskoulutuksiin vähintään kahdeksana päivänä vuodessa. Henkilökohtaiset koulutussuunnitelmat on laadittu ja päivitetty vuosittain kehityskeskustelujen yhteydessä.

Eläinlääkärit osallistuivat koulutuksiin yhteensä 55 päivänä. Yhtä eläinlääkäriä lukuun ottamatta kaikki kuntayhtymän viroissa olevat vakituiset eläinlääkärit ja pitkäaikaiset sijaiset osallistuivat ainakin yhteen koulutuspäivään. Sijaiseläinlääkäreille laadittu perehdytysohje päivitetään joka kevät ennen kesäloman sijaisien saapumista.

Alueella toimiva valvontaeläinlääkäri on ollut virassa jo vuodesta 2005, joten erityistä perehdytystä ei ole tarvittu. Hänen sijaisenaan toiminut eläinlääkäri perehdytettiin tehtävän hoitoon sekä ennen työn aloittamista että tehtävien edetessä. Esimies on useasti vuoden aikana ollut yhteydessä valvontaeläinlääkäriin ja keskustellut työssä jaksamisesta.

6.7 Toimitilat ja välineet

Toimitilat

Eläinlääkintähuollolla on toimitiloja yhteistoiminta-alueella Hyrynsalmella, Kajaanissa, Kuhmossa, Paltamossa, Puolangalla, Sotkamossa ja Suomussalmella. Praktikkoeläinlääkärit työskentelevät kunnilta vuokratuissa toimitiloissa. Suurten välimatkojen vuoksi ei ole nähty mielekkääksi yhteisvastaanoton perustamista.

Paltamossa on uudet erittäin hyvät tilat.

Hyrynsalmen vastaanotosta jouduttiin luopumaan vuoden 2019 aikana sisäilma-ongelmien takia. Eläinlääkäriellä on Hyrynsalmella käytössään toimistohuone ja lämmin autotalli. Kunnalla ei ole suunnitelmia uuden vastaanottotilan järjestämisestä.

Parhaiten varustellut tilat ovat Kajaanissa, Sotkamossa ja Suomussalmella. Puolangalle valmistui uudet eläinlääkäriin vastaanottotilat vuoden 2014 lopussa.

Välineet

Kaikista toimipisteistä tai ainakin yhteistoiminta-alueelta löytyvät suurelänpraktiikkaan tarvittavat välineet mm. rektaalianturilla varustettu ultraäänilaitte. Kajaanissa, Sotkamossa ja Suomussalmella on näiden lisäksi kattava välineistö pienelänpraktiikkaan, mm. röntgenlaitteet ja verinäyteanalyysointilaitteet. Varustetasoa on lisätty ja toimipisteissä jatketaan tarpeellisten välineiden hankintaa niin, että ne täyttävät valtakunnallisen ohjelman suositukset. Eläinlääkintähuollolla ei ole käytössä yhteistä tietojärjestelmää. Praktiikkaohjelmistoja on käytössä useita erilaisia.

7. Yhteenveto

7.1 Valvonnan kohdentuminen

Suunnitelmallinen valvonta kohdentui ajankäytön osalta valvontasektoreittain seuraavasti: elintarvikevalvonta 80 %, terveydensuojeluvalvonta 15 %, ja tupakkavalvonta 5 %.

Tarkastusten osalta jakauma oli seuraavanlainen: elintarvikevalvonta 66 %,

terveydensuojeluvalvonta 25 %, ja tupakkavalvonta 9 %.

Muut valvonnan tarkastukset kohdentuivat valvontasektoreittain seuraavasti: elintarvikevalvonta 33 %, terveydensuojeluvalvonta 61 %, ja tupakkavalvonta 6 %.

7.2 Valvonnasta saadut tulot

Ympäristöterveydenhuollon valvonnan suunnitelmallisuuden ja maksullisuuden lisäämisen tarkoituksena on ollut tehostaa ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön edellyttämää kunnallista valvontaa sekä lisätä valvonnasta perittäviä maksuja kunnan ympäristöterveydenhuollon voimavarojen turvaamiseksi. Tämän vuoksi olisi ympäristöterveydenhuoltoa koskevien lakimuutosten perustelujen mukaan (HE 179/2005) ensiarvoisen tärkeää, että kunnan ympäristöterveydenhuoltoyksikön valvonnastaan perimät maksut voitaisiin käyttää yksikön toiminnan kehittämiseen, esimerkiksi tarvittavan lisähenkilöstön palkkaamiseen.

Kunnan ympäristöterveydenhuollon valvontamaksujen perimiseen oikeuttavat säännökset on sisällytetty ympäristöterveydenhuollon eri lakeihin (elintarvikelain 71 §, terveydensuojelulain 50 §:n ja tupakkalain 91 §).

Vuoden 2018 alusta on tuli voimaan sote-hallituksen 18.12.2017 § 350 hyväksymä maksutaksa.

Vuonna 2019 suunnitelmallisesta valvonnasta kertyi tuloja 117 369 euroa ja muusta valvonnasta 11 932 euroa (mm. lupien ja ilmoitusten käsittelymaksut), jotka kirjataan ympäristöterveydenhuollon tuloiksi. Tuloilla katetaan ympäristöterveydenhuollon menoja ja turvataan nykyiset resurssit.

Vaikka esim. lausuntojen valmisteluun käytetään paljon työaika, ei siitä voi periä maksuja.

Tulot jakautuivat suunnitelmallisen valvonnan sektoreille seuraavanlaisesti:

	Maksut (€), suunnitelmallinen valvonta				
	Vuosi 2015	Vuosi 2016	Vuosi 2017	Vuosi 2018	Vuosi 2019
Elintarvikevalvonta	21 578	17 495	16 729	16114	25 208
Terveydensuojelun valvonta	4 508	5 848	6 652	8741	5 852
Kuluttajaturvallisuusvalvonta	3 620	0	0	0	0
Tupakkavalvonta	88	66	89 520	85980	83 760
Näytteenottomaksut				4238	2 549
Yhteensä	29 794	23 409	112 901	115073	117 369
Muu valvonta yhteensä	18 899	19 067	11 109	9708	11 932
Suunnitelmallinen ja muu valvonta yhteensä	48 693	42 476	124 010	124781	129 301

7.3 Voimavarat ja riittävyyden arviointi

Käytetyn työajan perusteella suunnitelmalliseen valvontaan käytettiin **0,50 htv**, mikä oli **66 %** suunnitellusta ajankäytöstä (0,72 htv). Tämän perusteella suunnitelmallisen valvonnan osalta tavoitteeseen pääsemiseksi henkilöstövajaus oli **0,26 htv**.

Henkilöstövoimavarojen riittävyyttä voidaan arvioida myös keskusvirastojen (**Ruokavirasto** ja Valvira) valtakunnallisissa ohjelmissa esitettyjen suunnitelmallisen valvonnan valvontatiheyksien ja tarkastuksiin käytettävien aikojen perusteella. Suositusten mukaisesti tavoitteisiin pääsemiseksi henkilövoimavaroja olisi tullut olla 3,0 htv. Tämän perusteella keskusvirastojen tavoitteeseen pääsemiseksi suunnitelmallisen valvonnan osalta henkilöstövajaus oli **2,50 htv**.

Monessa ulkopuolisissa selvityksissä on tuotu esille resurssien vähyys tehtävien hoitoon (PSAVIn yhteenvedo v. 2013 suunnitelmallisen valvonnan toteutumisen arvioinnista, PSAVIN elintarvikevalvontaa koskevan auditointiraportti v. 2013, Valtiontalouden tarkastusviraston selvitys (7/2014), PSAVIN arviointiraportti 2017).

Tarkastusmäärien osalta vuoden **2019** suunnitelmassa tavoitteena oli **389 kpl** tarkastusta, joista toteutui **82 %**. Keskusvirastojen suunnitelmien ja elintarvikevalvonnassa tehdyn riskinarvioinnin mukaan kuntayhtymän alueella olisi pitänyt tehdä **528** suunnitelmallista tarkastusta. Tähän verrattuna toteuma oli **42 %**. **Tässä ei ole huomioitu maidontuotantotilojen tarkastuksia, koska niiden tarkastustiheys muuttui niin, että tarkastukset tehdään joka 5. vuosi (ennen joka 3.vuosi).**

Suunnitelman päivityksessä **2019** otettiin huomioon aikaisempien suunnitelma- vuosien kokemukset, olemassa olevat resurssit ja riskinarviointi elintarvikevalvonnan osalta. Tämä vaikutti siihen, että toteuma omaan suunnitelmaan nähden tarkastusten osalta oli **82 %** suunnitelluista tarkastuksista. Kuitenkin resurssien osalta käytettäessä valtakunnallista keskusvirastojen tavoitetta, toteuma on alhainen. Oma toteumatavoite oli **51 %** keskusvirastojen tavoitteesta.

Suunnitelmallisen valvonnan osalta on huomioitava, että tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan määrittelyssä on huomioitu tarkastuksen valmistelu, tarkastuksen sisältö ja tarkastuskertomuksen laatiminen. Tarkastusaika ei sisällä tarkastukseen liittyviin matkoihin käytettyä aikaa.

7.4 Pohjois-Suomen aluehallintoviraston arviointi- ja ohjauskäynti

Aluehallintoviraston tehtävänä on ohjata ympäristöterveydenhuoltoa alueellaan ja arvioida kuntien ympäristöterveydenhuollon suunnitelmallista valvontaa ja valvonnan järjestämistä. Tätä tehtävää aluehallintovirasto toteuttaa mm. arviointi- ja ohjauskäynneillä.

Arviointi- ja ohjauskäynnillä tarkoitetaan järjestelmällistä tarkastelua, jolla selvitetään valvontayksikön toiminnan lainsäädännön- ja suunnitelmien mukaisuutta. Käynnin tavoitteena on ohjata valvonnan laatua ja yhdenmukaisuutta yleisesti

sekä edistää resurssien tarkoituksenmukaista käyttöä edistämällä valvonnan riskiperusteisuutta ja tehokkuutta.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto toteutti Kainuun sote -kuntayhtymän ympäristöterveydenhuoltoon arviointi- ja ohjauskäyntikokonaisuuden syksyllä 2017. Arvioinnin kohteena oli elintarvike-, terveydensuojelu- ja tupakkavalvonta sekä eläinlääkintähuolto.

Arviointi- ja ohjauskäynnistä tehtyyn raporttiin on kirjattu valvontayksikön hyviä käytäntöjä, kehitysehdotuksia sekä korjattavia toimia. Hyvinä käytäntöinä pidetään toimintatapoja, jotka edistävät elinympäristöterveyttä valvontayksikön alueella tai joiden käytöstä voisi olla hyötyä muille valvontayksiköille. Kehitettäväksi asiaksi voidaan katsoa etukäteisarvioinnin ja haastattelun perusteella esiin tullut valvontaan liittyvä asia, jota kehittämällä saadaan tehokkuutta valvontaan tai tarkennetaan säädöstenmukaisuuden toteutumista. Säädöstenmukaisuudesta poikkeaminen puolestaan vaatii korjaavia toimia tai esimerkiksi jos ei käytännössä toimita kuten yksikön käytössä olevissa ohjeissa tai menettelyissä on sitouduttu toimimaan.

PSAVI teki Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän ympäristöterveydenhuollon valvontayksikköön elintarvikevalvontaan liittyvän arviointi- ja ohjauskäynnin v. 2019. Elintarvikevalvonnan yhtenä painopisteenä vuonna 2019 oli valvonnan kohde- ja vaatavuuskattavuuden varmistaminen. Käynnillä tarkasteltiin valvontaan liittyviä tietoja sekä keskusteltiin KUTIVATI-tietojärjestelmän tiedoista ja elintarvikehuoneistojen Oiva-tarkastuksista. Tämän lisäksi yhteen elintarvikehuoneistoon tehtiin tarkastuskäynti, jonka jälkeen keskusteltiin käynnillä esille tulleista asioista ja Oiva-arvioista. Ruokaviraston asiantuntijat tekivät samalla kohdekäynnillä oman ohjaavan tarkastuskäynnin ko. elintarvikehuoneistoon.

Arviointi- ja ohjauskäynneillä esitetyt asiat on huomioitu vuosien 2018 ja 2019 aikana toimintaa kehitettäessä.

7.5 Syyt tavoitteiden ja toteutumisen eroissa ja keinot joilla eroja voitaisiin kaventaa

Syyt eroissa

Suunnitelman päivityksessä vuodelle 2019 on huomioitu aikaisempien suunnitelmavuosien kokemukset, joten valvontaa sekä tarkastusten määriä on pyritty tekemään realistisemmiksi. Lisäksi suunnitelmallisten tarkastusten tekemiseen on jo tullut tietty rutiini, tarkastusten yhtenäistämiseksi ja tehostamiseksi on laadittu lomakkeita. Lisäksi tiedonkeruuta on kehitetty niin, että tieto valvontakohteista ja tarkastusten sisällöstä on lisääntynyt. Lainsäädännön muutoksilla mm. terveydensuojeluvalvonnassa on vähennetty vähäriskisten valvontakohteiden tarkastusmääriä.

Ei-suunnitelmallinen valvonta vie paljon aikaa. Sen osuus kokonaisvalvontataajasta oli 75 %. Sen vaatimaa työpanosta on myös vaikea etukäteen arvioida, koska valvontatarve tulee usein ennalta arvaamatta ja voi vaatia suurta työmäärää. Valvonnan osa-alueiden osalta ei-suunnitelmallisen valvonnan osuus vuonna 2018 oli: elintarvikevalvonta 38 %, terveystarvonta 89 % ja tupakkavalvonta

0 %.

Tähän kuuluvat mm. huoneistojen hyväksymiseen ja ilmoitusmenettelyyn liittyvät tarkastukset, valituksiin liittyvät tarkastukset ja asuinhuoneistojen tarkastukset. Lisäksi keskusvirastoilta tulee selvityspyynnöitä. Vuonna 2019 keväällä osallistuttiin sote- ja maakunta valmistelun työryhmien toimintaan siihen saakka kunnes sote-maku-uudistus kaatui. Myös häiriötilannesuunnitelman ja laatukäsikirjan laatiminen vei työaikaa. Häiriötilanneselvitykset veivät myös aikaa.

Edellä kuvatut tehtävät voivat vaatia nopeaa reagointia tai ne on tehtävä tietyn annetun määräajan kuluessa, jolloin suunnitelmallista valvontaa on jouduttu siirtämään.

Myös jatkuvasti uudistuva lainsäädäntö vaatii perehtymistä ja toimijoiden opastusta, neuvontaa ja koulutustilaisuuksien järjestämistä. Ei-suunnitelmallisen valvonnan määrää ei myöskään edellä mainituista syistä voi vähentää.

Terveydensuojeluviranomainen antaa ympäristölupaviranomaisille (kunnat, aluehallintovirastot) lausuntoja ympäristöluvanvaraisen toiminnan ympäristövaikutusten arviointi -menettelyyn liittyvistä asiakirjoista sekä ympäristölupahakemuksista. Lausunnoissa kiinnitetään huomiota toiminnasta mahdollisesti aiheutuviin terveyshaittoihin tai -vaaroihin.

Terveydensuojeluviranomainen tekee yhteistyötä valvovan viranomaisen kanssa toimimalla asiantuntijana terveyshaittojen arvioinnissa. Lisäksi viranhaltijat osallistuvat toimintaan liittyvien seurantaryhmien kokouksiin sekä lupavelvollisiin kohdistuviin vuositarkastuksiin. Laitoksen häiriötilanteista ilmoitetaan ympäristöterveydenhuoltoon, jolloin voidaan tarvittaessa arvioida terveyshaittoja ja antaa ohjeita haittojen vähentämiseksi.

Ympäristöterveydenhuolto osallistuu alueiden käytön suunnitteluun antamalla lausuntoja kaavoista (maakunta-, yleis- ja asemakaavat) ja osallistuu kaavoittajan kanssa käytäviin viranomaisneuvotteluihin kaavan valmisteluvaiheessa. Kaavoituksessa otetaan kantaa mm. kaavoitettavan alueen meluun, maaperän haitta-aineisiin, ilman epäpuhtauksiin ja pinta- sekä pohjaveden vaikutuksiin.

Vuoden 2019 alusta käyttöön otettu valtakunnallinen VATI -tietojärjestelmä aiheutti haasteita etenkin alkuvuoden aikana. Järjestelmä oli keskeneräinen ja sen päivitykset ovat veneet työaikaa valvonnasta. Digia-järjestelmä jäi pois käytöstä.

Parantaminen

Valvonnan laatua ja tehokkuutta ei voi arvioida pelkästään toteutuneen suunnitelmallisen valvonnan avulla, koska myös muu valvonta on lainsäädännön perusteella tehtävää valvontatyötä ja siihenkin on oltava riittävät resurssit.

Tavoitteiden ja toteutumisen eroihin vaikuttaa selvästi resurssien puute. Resurssien puute omaan suunnitelmaan nähden oli 0,26 htv ja keskusvirastojen suosituksiin nähden 2,5 htv.

Seuraavassa on esitetty toimenpiteitä, joilla on vaikutusta suunnitelmallisen valvonnan toteutumiseen asetettuihin tavoitteisiin nähden.

Valvontakäytännöt ovat vakiintuneet ja riskinarviointi tarkentunut.

Elintarvikevalvonnan riskiluokittelun mukainen riskinarvioinnin tekeminen niin, että tarkastustavoitteet ja riskinarvioinnit saadaan ajan tasalle vaikuttaa valvonnan tehokkuuteen. Lisäksi valtakunnallisesti lainsäädännön muutoksilla pyritään keventämään tarkastusmääriä ja -kohteita, mm. elintarvike- ja terveydensuojelulain muutoksilla. Muutoksilla vähennetään vähäriskisempien kohteiden valvontaa.

Työnjakoa ja työtapoja uudistamalla voidaan myös vaikuttaa tehokkuuden parantamiseen. Töiden jakamista on kokeiltu mm. niin, että valvontaa tehdään työnjasta poiketen toisen terveystarkastajan kohteisiin, mikäli omat valvontakohteet oli saatu tarkastettua tai se muutoin oli töiden järjestelyn kannalta mahdollista. Jatkossa on tarkoitus edelleen kehittää työnjakoa niin, että toimintaa saadaan tehostettua ja vaikuttavuutta lisättyä. **Vuoden 2018 aikana on aloitettu tiimityön kehittäminen yhdessä henkilökunnan kanssa niin, että työt jaetaan elintarvikevalvonnan ja terveystarkastuksen tiimeille. Tiimityö aloitettiin 1.3.2019.**

LIITE 2
ELÄINLÄÄKÄRIPALVELUJEN TOIMEENPANON ARVIOINTILOMAKE
Täyttöohje:

Kunta täyttää kohdat "Kunnan vastaus". Tarvittaessa vastausta voi tarkentaa tai täydentää kohdassa "Kunnan kommentit".

Otsikoissa on kuvattu arviointikohde (suluissa viittaus valtakunnalliseen EHO:n kohtaan) ja *kursiivilla on kerrottu arviointikohteen perusteluita.*

Kunta/yhteistoiminta-alue:

Kainuun sote-kuntayhtymä

Maksut (7)

Kunnan valvontaviranomaisen on vahvistettava maksut. Subventioiden osalta on suositeltavaa, että subventioista päätetään koko yhteistoiminta-alueen osalta. Subventiot ovat suositeltavia kuntalaisten yhdenvertaisen kohtelun sekä eläinsuojellusin takia.

	Kunnan vastaus	Kunnan kommentit
Klinikkamaksu	☒ On 5-12 € ☐ Ei	hinta riippuu vastaanoton varustelutasosta ja toimenpiteestä
Maksullinen keskitetty yhteydenottopalvelu	☒ On €/min ☐ Ei	käytössä päivystysaikaan
Subventio	☒ On ☐ Ei Onko sama kaikissa yksikön kunnissa? ☒ On ☐ Ei	hyötyeläimen omistajan omavastuu vuonna 2019: 56,13 €

Peruseläinlääkäripalvelut (9.1)

Kunnan tulee omaa toimintaa mitoittaessaan huomioida yksityinen palvelu alueella. Mikäli kunta ei järjestä, tulee suunnitelmassa osoittaa, että palvelua on riittävästi tarjolla.

	Kunnan vastaus	Kunnan kommentit
Oma toiminta	Vastaanottojen lkm: 8 Eläinlääkäreiden lkm: 10	sijaisia lisäksi noin 2 htv
Yksityinen palvelu alueella	Arvio määrästä esim. yksityisten klinikoiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien määrä: 2 klinikkaa (2-4 ell), 1 yhden ell vast.otto	Tarjoavat palveluita pääosin vain pieneläimille. Yksi yksityisistä tekee myös hevosia.

Päivystys (9.3.2)

Eläinlääkintähuoltolaki edellyttää päivystyksen keskitettyä yhteydenottoa palvelua ja päivystyksen järjestämistä erikseen pien- ja suurelaimille. Suositeltavaa on järjestää päivystys maakunnan alueella. Lainsäädännön vähimmäisvaatimus on seutukunnan alue.

	Kunnan vastaus	Kunnan kommentit
Eriytetty	☒ On ☒ Ei	
Keskitetty yhteydenotto	☒ On ☐ Ei	
Päivystysalue <i>Päivystysalue tarkoittaa aluetta, jolla päivystys järjestetään. Päivystysalue voi jakaantua useampaan päivystyspiiriin.</i>	Päivystysalueeseen kuuluvat kunnat: Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi	
Päivystyspiirit	Jos päivystysalue on jaettu piireihin, niin piirien lukumäärä: 2	silloin kun päivystys ei ole eriytetty
Päivystysalueen koko	☒ maakunta ☐ seutukunta ☐ muu alue	
Päivystävät eläinlääkärit	Lukumäärä: 10	

Saatavuus ja laatu (9.4)

Tavoitteena on perustaa yhteisvastaanottoja, mikäli tämä on maantieteellisesti mahdollista. Avustavan henkilökunnan käyttö on suositeltavaa erityisesti pieneläinten leikkauksissa.

	Kunnan vastaus	Kunnan kommentit
Yhteisvastaanotto	Lukumäärä alueella: 2	pitkien etäisyyksien vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista lisätä
Avustava henkilökunta	☒ On ☐ Ei <i>Kommentissa tarkennus onko kokoaikainen ja onko kunnan omaa henkilökuntaa</i>	4 kokoaikaista pieneläinhoitajaa 3 vastaanotolla, kunnan omaa henkilökuntaa

Ostopalvelut (9.7)

	Kunnan vastaus	Kunnan kommentit
Ostopalvelut käytössä	☐ On ☒ Ei	
Ostopalveluiden laatu	Mitä palveluita ostetaan <i>esim. pieneläinpäivystys:</i>	
Ostopalveluiden määrä	Kuinka paljon ostetaan <i>esim. koko pieneläinpäivystys ja mahdollisesti ostopalvelun henkilöresurssit.</i>	

Perustason ylittävä palvelu(9.8)

Kunta voi halutessaan järjestää erikoistason eläinlääkäripalveluita. Hevosten ja pieneläinten osalta kunnan tulisi pyrkiä turvaamaan perustasoa vaativampaa hoitoa vaativien potilaiden hoito.

	Kunnan vastaus	Kunnan kommentit
Erikoiseläinlääkäripalvelut	☒ oma toiminta ☐ saatavilla alueella ☐ ei	2 tuotantoeläinten erikoiseläinlääkäriä, ei hevos- eikä pieneläin Yksityisille palveluntarjoajille pääasiassa Kajaanissa, Oulussa ja Joensuussa
Remissiomahdollisuudet	☐ sopimus ☒ muutoin järjestetty ☐ ei	

Eläinlääkäripalveluiden käytön tilastointi (12.5)

	Kunnan vastaus	Kunnan kommentit
Virka-aika:		
Sairaskäynnit	Lukumäärä: 2373	
Terveystuotokäynnit	Lukumäärä: 159	
Pieneläinvastaanottokäynnit	Lukumäärä: 11151	
Päivystys:		
Sairaskäynnit	Lukumäärä: 528	
Pieneläinvastaanottokäynnit	Lukumäärä: 1128	